

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСВІДУ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Т.О. Ковш

старший преподаватель английского языка

Военно-дипломатической академии

У статті розглядається поняття лінгвістичного досвіду як важливої запоруки для успішної іншомовної комунікативної діяльності тих, хто навчається. А також надається стисла характеристика лінгвістичного досвіду, необхідного на різних етапах навчання і пропонуються шляхи його набуття.

Ключові слова: лінгвістичний досвід, мовний архів, вербальне мислення, блок функціонально-оперативних знань, шаблонно-варіативна модель, функціональна граматики.

Лінгвістичний досвід – це поєднання накопичених людиною знань, умінь і навичок у галузі однієї або декількох мов, яке є частиною її загального життєвого досвіду. Реалізація комунікативного методу у навчанні, який є сьогодні методичним стандартом, що передбачає формування іншомовних мовленнєвих навичок шляхом здійснення мовленнєвої діяльності на занятті, не можлива без набуття лінгвістичного досвіду. ЛД є важливою запорукою ефективного застосування новітніх методів у навчанні, таких як рольова гра, що є предметом нашого наукового дослідження. Набуття лінгвістичного досвіду передуює її проведенню і тому заслуговує на особливу увагу

Метою даної статті є розкрити зміст поняття лінгвістичного досвіду (ЛГ), охарактеризувати його на різних етапах володіння іноземною мовою, розкрити фактори, що впливають на швидкість набуття ЛГ і його якість, а також надати рекомендації щодо його набуття і користування ним у спілкуванні на виучуваній мові.

Проблема використання лінгвістичного досвіду на заняттях з іноземної мови цікавила багатьох фахівців, таких як Л.В.Щерба, Ж.Л.Вітлін, Є.А.Хруцький, Г.А.Китайгородська, Ю.І.Пассов, М.А.Люшер, Т.І.Олейник, В.М.Філатов тощо.

XXI століття надало поштовх для подальшого розвитку і вдосконалення новітніх методів у викладанні іноземних мов і вищі військові навчальні заклади, такі як Воєнно-дипломатична академія, не можуть залишатись осторонь сучасних методичних тенденцій і вимог до навчального процесу. Слухачами ВДА є військовослужбовці віком приблизно від 25 до 35 років, які продовжують навчання у стінах академії протягом трьох років для набуття знань і навичок, необхідних у їх подаль-

шій професійній діяльності. Режим секретності та обмеженого доступу до інформації з мережі Інтернет, відсутність спілкування з носіями мови, а також термін навчання і вікові особливості слухачів зумовлюють вимоги до методів викладання на заняттях з іноземної мови, а саме методу рольової гри (РГ), який є предметом нашого дисертаційного дослідження. У цій статті мова піде про формування лінгвістичного досвіду (ЛД), який набувається в ході підготовки до РГ і є необхідною запорукою її успішного проведення.

Ознайомившись з працями Л.В.Щерби, Ж.Л.Вітліна, Є.А.Хруцького, Г.А.Китайгородської та інших фахівців, спробуємо пояснити зміст цього поняття. *Лінгвістичний досвід* – це поєднання накопичених людиною знань, умінь і навичок у галузі однієї або декількох мов, яке є частиною її загального життєвого досвіду. Ж.Л.Вітлін відносить ЛД до групи вербальних компонентів психіки, які безпосередньо пов'язані з мовою і мовленням: «... можна умовно виділити різні групи явищ, які впливають на результати оволодіння іноземною мовою. До першої групи слід віднести психічні процеси і властивості особистості, які безпосередньо пов'язані з мовою і мовленням: вербальне мислення, вербальна пам'ять, мовленнєві особливості особистості і накопичений нею «лінгвістичний досвід», що становить основу всякої мовленнєво-розумової діяльності людини» [2, 46]. Наслідуючи академіка Л.В.Щербу, Ж.Л.Вітлін розрізняє опрацьований і неопрацьований ЛД. Перший являє собою «мовний архів», тобто слова і фрази, які зберігаються в пам'яті людини протягом життя і не потребують осмислення. Людина може використовувати їх в готовому, незмінному вигляді, згідно усталених шаблонів. Це вирази типу «Добрий день!», «Гаразд», «Будьмо!»

тощо. Назвемо користування «мовним архівом» мовленням шаблонами. Другий вид (неопрацьований ЛД) – це результат розумової діяльності людини над накопиченим нею мовним досвідом (мовним архівом), її самостійного або несамостійного опрацювання і відокремлення певних лексичних і граматичних правил, що уможлиблює її власну мовленнєву творчість і покращує розуміння чужого мовлення. Система таких правил може існувати як у вигляді «відчуття мови» (у вигляді функціонально-оперативних знань у неусвідомлюваній формі узагальнення, так і у вигляді словесно-оформлених знань за допомогою мовознавчої термінології).

Проекція накопиченого ЛД людини з рідної на виучувану мову здійснюється швидше у випадку генеалогічної і типологічної близькості рідної мови і мови, що вивчається. Не секрет, що молдавани проявляють схильність до вивчення французької; болгари, чехи, поляки, серби – російської; датчани, норвежці – шведської. Інший фактор, що сприяє швидшому накопиченню ЛД – це проживання у білінгвальному середовищі, за умови відсутності інтерференції мов. Щодо українців, вивчаючих англійську мову в стінах ВДА, констатуємо відсутність вищезазначених факторів. Але згідно досліджень, які проводились на курсах підвищення кваліфікації і курсах вивчення іноземних мов, вдалося виявити деякі закономірності, що впливають на швидкість формування ЛД, а саме: 1) чим нижче загальноосвітній рівень, тим нижче рівень вербальних функцій і ЛД дорослої людини; 2) при обмеженому словарному запасі у рідній мові складніше створити широкий словарний запас у іноземній мові; 3) обмежений обсяг активно і пасивно засвоєних граматичних форм і засобів комбінування слів у речення рідною мовою ускладнює розуміння і використання граматичних засобів іноземної мови, аналоги яких існують у рідній мові, але не знайомі тому, хто вивчає цю іноземну мову; 4) володіння загальнограматичними поняттями і термінами полегшує засвоєння другої мови, і навпаки, їх незнання ускладнює процес оволодіння іноземною мовою [2, 52].

Навчання іноземній мові проводиться в декілька етапів. У навчанні англійської існують наступні рівні, згідно яких створюються підручники, аудіо, відео і інші навчальні матеріали: початковий або нульовий (Beginner), елементарний (Elementary), перед середній (Pre-Intermediate), середній (Intermediate), вищий середній (Upper-Intermediate), просунутий (Advanced) і професійний (Professional). Початко-

вий курс підбираються згідно стартового рівня знань людини і навчання проводиться по наростанню. Спробуємо провести паралель між рівнем навчання і стислою характеристикою лінгвістичного досвіду, який необхідно здобути. Оскільки заняття в ВДА проводяться з елементарного до просунутого рівня, залишимо нульовий і професійний поза нашою увагою. Елементарний рівень володіння англійською мовою передбачає вміння давати і розуміти короткі інструкції, давати коротенькі повідомлення на заздалегідь підготовлені теми, ставити і давати відповіді на прості запитання. На цьому етапі набуття ЛД набувається шляхом запам'ятовування слів, кліше та їх подальше відпрацювання з метою автоматичного відтворення в усному мовленні. Кінцева мета – якнайшвидше формування мовного архіву, тобто мислення шаблонами, виключивши інтерференцію рідної мови у вигляді мислення нею. Послівний переклад з рідної мови на англійську на перших етапах навчання – це найпоширеніше явище, яке не тільки суперечить комунікативному методу навчання, де пріоритетом є розвиток усного мовлення шляхом активного засвоєння слів та виразів і на лексичній основі побудови граматичної [7, 49], але й призводить до спотворення мовлення і навіть непорозуміння. Так, цьому явищу слід запобігати, але неможливо і недоречно повністю виключити аналітично-синтетичну діяльність за допомогою рідної мови на занятті, яка має наступні прояви: 1) при розподілі слів на їх складові частини (відокремлення афіксів, коренів, закінчень; словотворення); 2) при засвоєнні нових закономірностей у галузі порядку слів і способів словосполучення; 3) при засвоєнні значень іноземних слів; 3) при вивченні синтаксису у порівнянні з рідною мовою.

Наступні рівні (Pre-Intermediate, Intermediate) характеризуються подальшим розвитком мовленнєвих навичок (розуміння на слух, усного мовлення, читання та письма), збагаченням словникового запасу, більш глибоким знанням граматики і розумінні законів її функціонування в усному спілкуванні. Тут відбувається формування «відчуття мови» як блоку функціонально-оперативних знань у неусвідомлюваній формі узагальнення, про яке згадувалось у статті раніше. У нашому розумінні функціонально-оперативні знання – це прикладні лексико-граматичні знання, які уможливають варіативно-шаблонне спілкування. Тобто, слухач запам'ятовує не шаблон-фразу повністю, а структуру-модель, за якою він може будувати фрази, користуючись різноманітною лексикою у різних граматичних часах,

тобто оперувати усталеною моделлю. Такі структури, як правило, містять незмінну (i) частину (и) і варіативну (i) частину (и). Розглянемо фразу *It takes me 20 minutes to get to work.* (В мене йде 20 хвилин на те, щоб дістатися до роботи), де незмінні частини підкрес-

It	takes	me	20 minutes	to get to work.
It	took	us	an hour	to do the shopping.
It	will take	her	half an hour	to find your house.

Або *I find it easy to learn English* (Я знаходжу вивчення англійської легкою справою).

I	find	it	easy	to learn English.
We	find	it	difficult	to learn math.
They	find	it	useful	to speak in class.
He	finds	it	useless	to ask for a pay rise.
She	finds	it	exciting	to do scuba-diving.

Впровадження шаблонно-варіативних моделей (ШВМ) у навчання сприяє розумінню живої сучасної граматики і тому, як вона функціонує у сучасному англійському мовленні, чого неможливо досягти шляхом простого заучування сухих граматичних правил. Не випадково у деяких підручниках видавництва Oxford, Cambridge, Longman граматичні коментарі мають назву *Functional Grammar*, що в перекладі означає *функціональна граматика*. ШВМ сприяють кращому засвоєнню таких складних граматичних явищ, як, наприклад, герундій, об'єктно-інфінітивна і суб'єктно-інфінітивна конструкції. Наприклад: *to be busy doing something, to be good / bad in doing something*.

He is busy reading. They are busy studying. I was busy watching football. He is good at playing the guitar. She was bad at swimming. They are good at dancing.

Дієслово *to be* (умовно-незмінна частина) виділено жирним шрифтом.

She expects her daughter to come late. (Вона очікує, що дочка повернеться пізно.). *She expects her husband to come late. She doesn't expect her parents to arrive today. She expects her boss to promote her. She expected her sister to come late.* Підкреслена частина – об'єктно-інфінітивна конструкція Complex Object.

Отже ШВМ сприяють подальшому набуттю ЛД і формуванню «відчуття мови», що полегшує спілкування на іноземній мові.

Рівні Upper-Intermediate і Advanced характеризуються наближенням до мовлення носіїв мови і передбачають вільність у висловлюванні без шкоди його коректності. Неможливо обстежити повний обсяг лексики, яким володіє певний індивідум на цьому етапі. Багато часу приділяється його самостійному накопиченню лінгвістичного досвіду шляхом читання та ау-

лено. До речі, дієслово *take* є умовно-незмінним, тому що його можна вживати у різних граматичних часах. Варіативні частини – проміжок часу, дія, особа, що її виконує – можна змінювати за бажанням. Наприклад:

діювання. Ми дамо лише деякі рекомендації щодо його систематизації. Але дуже часто мова йде про те, як навчити мислити на іноземній мові. На думку А. А. Леонтьєва, І. В. Рахманова «... взагалі не існує мислення на англійській, французькій або будь-якій іншій мові» [2, 54]. Мова людини не вичерпує такого міського поняття як мислення. Глобальна діяльність мислення людини у фізіологічному плані заснована на постійній взаємопов'язаній діяльності першої і другої сигнальних систем головного мозку. На нашу думку, можливо спілкування іноземною мовою за допомогою використання іншомовного ЛД (мовного архіву, тематичної і функціональної лексики активного вжитку, а також функціональної граматики) без інтерференції мислення рідною мовою. Кожен образ, проблема, ситуація, тощо мають викликати реакцію у вигляді готових варіантів відповідей, і, бажано, з подальшим передбаченням наступного «хода» співрозмовника.

Наприклад, питання типу *What are you doing tonight?* Варіанти відповіді: 1) кліше типу *Nothing special, why? Nothing much. I'm afraid, I'm busy tonight.* 2) варіації на тему, як можна проводити час ввечері (англійські відповідники фраз типу «дивитись з друзями футбол», «відвідувати оперу» тощо.) Звісно не існує універсальної формули, як уникнути випадку, коли на конкретне питання ви не знаєте конкретного англійського слова. Але існують певні правила, як ефективно користуватись іноземною мовою, якщо у Вас обмежений словниковий запас. Про це піде мова у нашій наступній статті.

Отже, характеристика необхідного ЛД згідно рівнів володіння англійською мовою наведено в наступній таблиці 1.

ЛД згідно рівнів володіння англійською мовою

<i>Рівень</i>	<i>Лінгвістичний досвід</i>
Elementary	Набуття англомовного «мовного архіву». Мислення і говоріння шаблонами. Інтерференція рідної мови обмежена.
Pre-Intermediate Intermediate	Подальше збагачення «мовного архіву» і запасу тематичної лексики через усі види мовлення. Формування «відчуття мови». Спілкування і мислення шаблонами і за допомогою шаблонно-варіативних моделей. Інтерференція рідної мови у рідких випадках.
Upper-Intermediate Advanced	Збільшення обсягу тематичної і функціональної лексики, а також функціональної граматики через усі види мовлення. Мислення і спілкування з використанням іншомовного ЛД без інтерференції рідної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Артемов В.А.* Психология обучения иностранным языкам: [учеб. пособие]. – М.: Просвещение, 1983. – 222 с.
2. *Витлин Ж.Л.* Обучение взрослых иностранному языку [текст] / Ж.Л.Витлин // Вопросы теории и практики. – М. : Педагогика, 1978. – 238 с.
3. *Китайгородская Г.А.* Методика интенсивного обучения иностранному языку: [текст] / Г.А.Китайгородская. – К. : Освіта, 1988. – 279 с.
4. *Колесникова О.А.* Ролевые игры в обучении иностранным языкам / О.А.Колесникова // Иностранные языки в школе. –1989. – № 4. – С. 38-42.
5. *Николаева С.Ю.* Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [текст] / С. Ю. Николаева. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
6. *Пассов Е.И.* Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е.И.Пассов. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
7. *Селевко Г.К.* Современные образовательные технологии: [учебное пособие] / Г.К.Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 231 с.

Стаття надійшла до редакції 23.06.2010 р.